POBOČKA ČSO NA VYSOČINĚ

Ochrana doupných a jinak biologicky významných stromů v lesích Vysočiny

Zpráva o realizaci projektu v roce 2024

zpracoval: Ing. Ivo Hertl, Ph.D.

2024

Úvod

Současná kůrovcová kalamita a způsob její plošné asanace vytváří silný tlak na kompaktnost lesních porostů na Vysočině. Úbytkem vhodného životního prostředí jsou postiženy především ptáci adaptovaní na „vysoký“ les, který jim poskytuje potřebný úkryt ke hnízdění i získávání potravy. Patří sem ptačí druhy hnízdící v otevřených stromových hnízdech jako orel mořský, čáp černý, výr velký nebo jestřáb lesní a druhy hnízdící v dutinách stromů – holub doupňák, sýc rousný, kulíšek nejmenší, brhlík lesní a všechny druhy sýkor, lejsků a šoupálků. K postiženým skupinám patří také další obratlovci (například plch velký, plšík lískový a mnohé druhy netopýrů) i bezobratlí.

Sovy a hmyzožraví pěvci zastávají nepostradatelné ekosystémové funkce v ochraně lesa před drobnými hlodavci a hmyzími „škůdci“ a jejich nižší početnost se může brzy odrazit v dalším zhoršování zdravotního stavu lesů a vést k nadužívání biocidů v krajině.

Nebývalý rozsah těžeb, jejich automatizace velkými stroji a nedostatek lidských zdrojů často neumožňují lesníkům vyznačit významné stromy k ponechání a z porostů mizí i stromy doupné a jinak významné nejen z hlediska biodiverzity, ale i zásadního genetického potenciálu.

Cílem tohoto projektu je pokračovat v plošném vyhledávání a značení doupných stromů a také postupně přeznačit již dříve označené stromy. Vzhledem k rozpadu lesů budou navíc ponechané stromy a jejich skupiny vystaveny větším náporům větru a rázem plně osluněny a lze tedy očekávat jejich další úbytek s přímým dopadem na biodiverzitu lesů. Některým druhům je možné přechodně pomoci instalací hnízdních budek, jiné však tato hnízdiště nevyužívají.

Cílové typy stromů

V porostech jsou vyhledávány a k ponechání přirozenému vývoji vybírány a značeny následující typy stromů a jejich skupin:

- stromy s přirozenými dutinami,
- stromy s dutinami vytesanými šplhavci – strakapoudy, žlunami a datly,
- potenciální doupné stromy – tj. vysokokmenné buky, javory a olše,
- stromy s hnízdy zvláště chráněných druhů ptáků (zejm. dravců a čápů černých),
- obzvláště staří a geneticky cenní jedinci.

Značeny a k přirozenému dožití a následnému rozpadu jsou určeny jak žijící tak již odumřelé stromy, vývraty, pahýly či zlomy.

Metodika značení stromů a jejich množství

Vybrané stromy k ponechání jsou značeny modrým rovnostranným trojúhelníkem s délkou strany 10 cm ve výšce zhruba 130 cm nad zemí. Barva se nanáší štětcem nebo sprejem a podle velikosti stromu se na kmen umísťují 2-4 značky.

Dohodou mezi Českou společností ornitologickou a Lesy ČR bylo v běžných hospodářských lesích stanoveno ponechávání až 5 kusů stromů k dožití a přirozenému rozpadu na hektar porostu. Stromy se číslují pořadovým číslem v rámci dané oblasti, která zahrnuje jedno nebo více aktuálních lesnických oddělení a vytváří nejlépe logický celek ohraničený stabilními prvky (orná půda, louky, silnice, železnice, tok říček a řek). Číslo i hranice oddělení nejsou dlouhodobě stálé a mění se mezi navazujícími LHP, z toho důvodu nejsou pro dlouhodobou evidenci vhodné.

U každého evidovaného stromu se povinně zaznamenává jeho poloha (prostřednictvím GPS přístroje), druh stromu a počet dutin ve třech kategoriích:

- dutiny vhodné pro hnízdění sýců rousných, datlů černých a holubů doupňáků,
- velké dutiny, typicky vhodné pro hnízdění puštíků obecných a rozmnožování veverek,
- malé dutiny, vhodné zejména pro hnízdění pěvců.

Na lokalitách, které se staly součástí nově vzniklých maloplošných zvláště chráněných územích již stromy nejsou nově přeznačovány.

Rozsah práce v roce 2024

V roce 2024 značení proběhlo v 7 pracovních oblastech. Do terénních prací se zapojilo 6 mapovatelů, do databáze bylo nově zaneseno 800 stromů. Výsledky jsou uvedeny v průběžně aktualizovaných mapách pro jednotlivé lesní správy a lesní hospodářské celky:

- LS Ledeč nad Sázavou – revíry Hradecko a Pavlíkov: mapoval Petr Krupička
  revíry Melechov a Pekelsko: mapoval Roman Pelúch
  revíry Pelestrov a Temník: mapoval Petr Krupička & Ivo Hertl
  (katastrální území Kochánov u Lipničky, Malčín, Sychrov u Ledče nad Sázavou, Kožlí a Bojiště)
  https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=11FT16gzgnovHQK4MwJBHSQYRyTR0qv18
  https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1nSMH3Nvcsh2CBI9VuKBf8p-GBQC5AFg
  https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1FChr9_Yg8zHluh_CFsiRZGuIi6YyJdU
- LS Třebíč: revíry Třebenice, Hrotovice a Dukovany: mapoval Tomáš Skříček
  (Čiměř nad Jihlavou)
  https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1yru9mwa1y3St0AS51zC85rf-9QbChFic
- LS Nové město na Moravě – revír Dalečín: mapoval Martin Slezák
  revír Věchnov: mapovala Jana Ingrštová
  (Vír, Branišov nad Perštejnem)
  https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1D6tKncHjmCoAN_3jZWx636ovfoS8P8KE
- LHC Družstvo Štoky: mapoval Marek Kyselica
  (Větrný Jeníkov, Štoky)
  https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1HYKcQwZBRcKh7VcjJp8ypQQ0UlncqEY

Dílčí práce proběhly i v dalších oblastech, pro úplnost je zde uveden přehled všech území se značenými doupnými stromy v letech 2019-2023:

- LS Telč
  https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1ogE-VxBPFtvI-1gXR_-hs9u12SjwELxu
- LS Pelhřimov
  https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1di7nsNOUCS_4gPl1iNi-pIXx_W4TeuKt
- LS Náměšť nad Oslavou
  https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1rVrlwFjmhorGo7sxpRCYOs81HXGtv4FK
- LHC Lesy Velkostatku Velké Meziříčí
  https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=10M3k3tOi2R1zXKrBiQ8gSYFLJZfg-LS-
- Městys Křižanov
  https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1AwQsBkzCoWLEzkKFKPiPdtz6OiVCfmJS
- LHC Družstvo Karasín
  https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1JAPyERhKtiSlXQmxBi-_6ze-D0GzLFk
- LHC Družstvo Měřín
  https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1Fqfq_HlPfyMmqNG7Bjjxg9iTGo45NAE
- LHC Lesní družstvo Borovná
  https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1Ln-Bz2DLfouOM3fCUyH100QsEVydiYc
- LHC Vysočina
  https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1JklEzgCpRlcRo_6tOfdEo0Lfk_MIizDC
- LHC Lesy města Jihlavy
  https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1NfLBCma8ssFZWLvCQjhhN9s0Os8QlJft

V souvislosti se zapojením dalších spolupracujících hospodářů budou průběžně přibývat další obdobné mapové databáze. Členěny jsou po jednoznačně a snadno identifikovatelných oblastech namísto dřívějšího dělení podle čísel oddělení (ta jsou platná pouze v rámci platného LHP).

Jednotlivé body v mapě potom obsahují grafickou informaci a textový popisek (viz dále), případně fotku daného stromu. Grafická podoba bodu obsahuje informaci o:

- vitalitě stromu: zeleně – živý strom,
  červeně – odumřelý strom;
- typu dutin: bod – strom bez ptačích hnízdišť (dutin a hnízd),
  čtverec – strom s dutinami vhodnými pro datly, sýce a holuby doupňáky,
  kosočtverec – strom bez dutin vhodných pro datly, sýce a holuby doupňáky,
  s velkými dutinami a škvírami,
  kruh – strom pouze s malými dutinami, vhodnými pro kulíška a pěvce,
  hvězdička – strom s velkým ptačím hnízdem.

Textový popisek je kód, který v sobě zahrnuje popis označeného stromu a skládá se z čísla uvedeného na stromě + označení zda se jedná o strom doupný (nic) nebo odumřelý = torzo (t), strom s velkým hnízdem (h), nebo již ležící strom (l) + druh dřeviny + počty jednotlivých dutin výše uvedených tří kategorií.

Například 4SM400 – živý smrk s číslem 4 a čtyřmi malými dutinami vhodnými pro pěvce
6tJV001 – torzo javoru s číslem 6 a jednou velkou škvírou vhodnou pro puštíky
12BK130 – buk s číslem 12 s jednou menší dutinou a třemi dutinami vhodnými pro datly, sýce a doupňáky
8hMD – modřín s číslem 8 a velkým hnízdem v koruně stromu.

Závěr

V roce 2019 bylo s finanční podporou Kraje Vysočina obnoveno terénní vyhledávání a značení doupných a jinak biologicky významných stromů. Práce pokračovaly v následujících letech. V roce 2024 proběhly na území tří lesních správ Lesů ČR a v oblasti mezi Větrným Jeníkovem a Štoky (Lesní Družstvo Štoky). Do mapové databáze bylo zaneseno celkem 800 stromů. Celkový počet přeznačených a nově označených stromů v mapových přehledech tak přesáhl množství 5300 stromů.

Za prakticky dokončené považujeme vyznačení doupných stromů v oblastech masivu Javořice (LS Telč), Orlíku (LS Ledeč nad Sázavou) a Trojáku (LS Pelhřimov), v oblasti Bílého Kamene a Pelestrova (LS Ledeč nad Sázavou), na pravém břehu Dalešické přehrady (LS Třebíč), v oblasti Alejí (LS Telč), revíru Kostelecký vrch (LS Pelhřimov), revíru Osová (LS Náměšť nad Oslavou) a revírů Sklené & Moravec (LS Nové Město na Moravě). Z velké části je rovněž „proznačeno“ LHC Vysočina.